

Rejtő István (1928–1991). 1991. június 14-én váratlanul elhunyt Rejtő István, a Magyar Könyvszemle szerkesztőbizottságának tagja és az Akadémiai Könyvtár közelmúltban nyugalomba vonult igazgatóhelyettese. Személyében nemcsak egy kiváló könyvtári szakembert és filológust veszítettünk el, hanem egy olyan szorgalmas és megbízható folyóiratszerkesztőt is, aki több évtizeden át, 1957 óta részt vett az Akadémia folyóiratának, a Magyar Tudományak a szerkesztésében, és aki 1974 óta a Magyar Könyvszemle szerkesztőbizottságának is tagja volt.

Pályája fiatalon összekapcsolódott a tudományos élettel. Miután az ELTE Bölcsészettudományi Karán 1950-ben magyar–francia szakos tanári diplomát szerzett, előbb az egyetem irodalomtörténeti tanszékének, majd az Irodalomtörténeti Dokumentációs Központnak és az Irodalomtörténeti Intézetnek lett a tudományos munkatársa. 1961-től a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának tudományos főmunkatársa, majd megbízott igazgatója, illetve főigazgató-helyettese lett. Több akadémiai munkabizottságnak is tagja volt.

Tudományos munkássága kezdetén a magyar századvég méltatlanul elhanyagolt regényírójának és publicistájának, Iványi Ödönnek az életével és munkásságával foglalkozott. (*Iványi Ödön*. Bp. 1955.) Majd ugyancsak a századvég egyik kiemelkedő írójáról, Thury Zoltánról írt terjedelmes monográfiát. (*Thury Zoltán*. Bp. 1963.) Közben azonban egyre inkább belemerült abba a nagy vállalkozásba, amely a Mikszáth Kálmán kritikai kiadás keretében a nagy író teljes életművének sajtó alá rendezését tűzte ki céljává. E munkálatok közben Mikszáthról több jelentős tanulmányt és cikket publikált. (Pl.: *Mikszáth Kálmán, a rimaszombati diák*. Bp. 1959.) E vállalkozás keretében nemcsak számos kötet sajtó alá rendezése fűződik a nevéhez, hanem az utóbbi időben az egész sorozat szerkesztési gondjai is rá nehezedtek.

Mindenen tudományos munkássága mellett három évtizeden keresztül az Akadémiai Könyvtár helyhiánnyal és költözéssel is sújtott nehéz éveiben számos nehéz problémával is meg kellett küzdenie. Nyugalomba vonulásakor abban reménykedett, hogy e gondoktól megszabadulva, alkalma lesz a Mikszáth-sorozat folytatására és befejezésére. Sajnáljuk, hogy nem így történt, és hogy búcsúznunk kell egy mindig jóhiszemű, őszinte munkatárstól, baráttól.

A Petőfi Irodalmi Múzeum dokumentációs műhelye és újabb kiadványa, a Radnóti Miklós bibliográfia. A PIM, szakmai körökben nagy becsben tartott, Bibliográfiai Füzeteinek különböző sorozatai között a legújabb, az egyes magyar írók életművét és a rájuk vonatkozó irodalmat az elérhető teljességgel feldolgozó bibliográfiai monográfiák kiadására vállalkozott. Krúdy Gyula bibliográfiája után egy újabb monografikus kötet, Radnóti Miklós bibliográfiája került ki a PIM műhelyéből. Ez az intézmény többek között az egyéni törekvések eredményeiből keletkezett bibliográfiai adatgyűjtések kiadását is szervezi, szakmai támogatással és a kiadási lehetőségek anyagi feltételeinek biztosításával.

A PIM minden rendelkezésére álló eszközzel igyekszik pótolni azt, amiben mi magyarok a hozzánk hasonló adottságú országok nemzeti hagyományápolásához képest is jócskán lemaradtunk. Cseh-szlovákiaiában pl. még az ötvenes évek végén törvényben rögzítették a nemzeti írásbeli kultúra rendszerezett dokumentációja létrehozásának feladatait, s az ahhoz szükséges feltételek biztosítását. Az írásos nemzeti kultúra ápolása, reprezentálása és hathatóssá tétele érdekében megfelelő szervezettségű intézményeket hoztak létre, azok archívumaiban nagyszabású dokumentum-gyűjtés alapján számbavették és mindenki által elérhető katalógusokká szerkesztették a szlovák írásbeliség lehető teljes anyagát. Ez aztán egyrészt szakbibliográfiák, mon tematikus feldolgozások, másrészt a lexikográfiai és különböző kiadványsorozatok szerkesztéséhez szolgált alapul. Sok esetben és több szempontból vitatni lehet ugyan (különösen nekünk, magyaroknak) az ezen kiadványokban érvényesített politikai elveket, de vitathatatlan, hogy e téren nemzetközileg elismert eredményeket értek el. És nemcsak a nagyszámú, különböző enciklopédikus kiadványok, szaklexikonok terén, hanem még az irodalmi filológiai munkálatok alapjául szolgáló, rendszerezett dokumentáció megszervezésében is. Ha valaki pl. arra kíváncsi, hogy Ady, vagy Apollinaire vagy a világ bármely írójának mely művei mikor és hol jelentek meg cseh vagy szlovák nyelven, azt a prágai irodalomtudományi intézetben, ill. a turócszentmártoni Matica Slovenská archívumában pillanatokon belül megállapíthatja. A teljes magyar irodalom cseh és szlovák recepciójának dokumentumait hetek alatt össze lehetne gyűjteni; ennek magyar reciprokja, a cseh és a szlovák irodalom magyar fogadtatása bibliográfiájának elkészüléséhez több mint egy évtizedes munkára volt szükség.

Az irodalomtörténeti dokumentáció közkinccsé tétele *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája* kötetei nyomán részben megoldódott. A magyar múlt sajtójának temetőjében szunnyadó szépirodalmi művek

feltárása azonban a szakterület máig megoldatlan gondja maradt. Ennek enyhítésére vállalkozott a PIM bibliográfiái műhelye, első sorban Lakatos Éva és Madár Lajos sorozatával. Lakatos Éva számba veszi a szépirodalmat is publikáló magyar periodikumokat, s regisztrálja az azokban publikáló írókat, Madár Lajos pedig a gyűjteményes kötetek anyagát tárja fel. 1986-tól a PIM égisze alatt megindult a periodikumok szépirodalmi anyagának begyűjtése is, azzal a céllal, hogy az „a jövőben meginduló kritikai kiadások és gyűjteményes összeállítások teljességének és hitelességének. . .” az elősegítését szolgálja. (Botka Ferenc: Előszó a Radnóti Miklós bibliográfiához.)

Az e munkálatokhoz biztosított, s már eleve igen szerény anyagi feltételek egyre apadó és akadozó lehetőségei e szakterület munkálatait ismét olyan „takarékosagra” kényszerítik, amiért a jövőben megint sokat kell majd fizetnünk. A dokumentum-gyűjtés a 20. századi magyar irodalom 239 kiemelkedő alkotójára korlátozódik. A meghatározott névkataszter – mint minden válogatás – relatív. Többek közt a határainkon túli magyar irodalom jelentős része és a külföldi irodalom magyar recepciója szinte teljes egészében kizorul belőle.

A teljesség elve a fontosabb periodikák repertórium-szerű feldolgozását adó PIM-sorozat kötetiben érvényesül. Ezeknek, valamint a többi adatgyűjteménynek a korszerű gépi adatbankokba való táplálásával talán majd egyszer az irodalomtudományi információ- ill. adatszolgáltatás terén is sikerül utolérnünk Európát. Egyelőre azonban az alap kutatásokban és az egyes kiadványok összeállításában megkerülhetetlen a gyűjtők és kutatók keserves, magánszorgalmú munkája. Így jelent meg a már említett Krúdy-bibliográfia, szerkesztés alatt áll Babits Mihály, Németh László köteté, a gyűjtés stádiumában van Illyés Gyula, Déry Tibor, Márai Sándor, Móróc Zsigmond műveinek és irodalmának dokumentum-anya, s a távlati tervekben még további 15–20 író, költő bibliográfiai kötetének megjelentése szerepel.

A Radnóti Miklós bibliográfia Nagy Marianna tíz évi áldozatos gyűjtőmunkája, Varga Katalin szerkesztői útmutatása s a sorozatszerkesztő Botka Ferenc és Láng József által megteremtett kiadási feltételek mellett válhatott a Radnóti-irodalomnak a költő életművéhez méltó, azt megbízható szakszerűséggel reprezentáló kötetévé. Szerkesztésében – szem előtt tartva a Krúdy-bibliográfia kiadásában szerzett tapasztalatokat – a történetiségbe ágyazott műközpontúság elvét igyekeztek érvényesíteni. Radnóti Miklós életművét és a róla szóló irodalmat a bibliográfia három főfejezetben: I. Önálló művek. Egyes művek. II. Irodalom. III. Utóélet. – regisztrálja. Az Előszóban Botka Ferenc megismertet bennünket a PIM műhelyének céljaival, a gyűjtésben és a szerkesztésben általánosan érvényesített elveivel, soron lévő munkálataival és jövődó terveivel. Varga Katalin a bibliográfia bevezetéseként útmutatást ad a kötet használatához és „Utószó helyett” Nagy Mariann néhány szóban megvallja áldozatos munkája indítékait, és terjedelmesen mondja el köszönetét azoknak, akik műve megszületésében segítettek. Mindhárom szerző írása a tiszteletre méltó témához illően puritánul tömör, csak a lényegre szorítkozó. A puritán tömörség magára a megszerkesztett bibliográfiára is jellemző, ami önmagában véve impozáns és elismerésre méltó lehet, bizonyos esetekben azonban a mű alapfunkciói érvényesülésének gátoltságát eredményezheti. Ennek jelét látom pl. az annotációk eléggé általános hiányában és a meglévők rendkívüli szűkszavúságában. Továbbá abban, hogy az olvasót eligazítani hivatott tartalomjegyzék nem eléggé részletes. Mutatók című szócím alatt pl. csak annyit mond: „Címmutató”, s nem jelzi, hogy a kötetben van külön önállóan szerkesztett címmutatója a verseknek, az elbeszéléseknek, az önéletrajzi írásoknak, a cikkeknek, a tanulmányoknak, az ismertetéseknek, az átköltéseknek, a műfordításoknak (ugyancsak külön-külön, műfajok szerint), az önálló (Radnóti!) köteteknek és a Radnóti Miklósnak tulajdonított műveknek, amely címmutatók így az adott formában a költő teljes munkássága műfajok szerinti összegezését adják, s a címek után közölt számok feltüntetésével egyben minden, a műre vonatkozó adatot, adalékot is összesítenek. – Megadja a kötet a periodikumok rövidítései feloldását, de ennek címében nem tünteti fel, hogy az egyszerűsmind a feldolgozott címek jegyzékét is jelenti-e. Márpedig azt kell hogy jelentse, mert csillaggal jelölnek minden olyan impresszumadatot, amelyet nem közvetlen forrásfeldolgozásból, hanem másodközlésből vettek át. Ugyanakkor a periodika-címek mellől hiányzik a feldolgozott évek feltüntetése.

A kötetek címmutatójából kimaradtak a feldolgozott antológiák és tanulmánykötetek, amelyeknek rövidítésjegyzékük sincs.

Mindezen apró hiányosságok feltehetően abból a törekvésből fakadtak, hogy a kötet mindeneke-lőtt a Radnóti-életmű minél tökéletesebb reprezentálását szolgálja, s eközben kissé háttérbe szorultak a bibliográfia használóinak, a nem feltétlenül minden esetben irodalomtörténeti képzettségű olvasó-keresőknek a szempontjai. A sokfajta – és önmagukban igazán példás precizitással megszerkesztett –

mutatók mellett a kötet semmilyen formában nem összesíti Radnóti Miklósnak az egyes nyelvekre fordított műveit. A fordításokat – a kötetek analitikus feldolgozása alapján – az eredeti műnek első megjelenési ideje szerinti besorolásánál, a nyelvek betűrendjében közlik. Egy műfordítónak, vagy egy idegen nyelvű Radnóti-műsor szerkesztőjének így igen nehéz lesz kiderítenie, hogy egy-egy nyelven milyen Radnóti művek jelentek, illetve nem jelentek meg.

Az elmondottakból már részben kiderült, hogy e kötet esetében mit jelent a már említett rendszerző elv: a történetiségbe ágyazott műközpontúság: azt az eléggé következetesen alkalmazott alapelvet, hogy az egész életművet az egyes művek történetére lebontva, azok első (periodikum, ill. kötet szerinti) megjelenéséhez kötve, kritikai fogadtatásában, irodalomtörténeti értékelésében és metamorfózisában (műfordításokban, megzenésítésekben és művészi ábrázolásai regisztrálásában) mutassa be.

A bibliográfia az a műfaj, amelyben a szerkesztési megoldásokat az életmű, ill. az azt tükröző dokumentáció természete szinte maga diktálja. Ha tehát a PIM műhelyének monografikus bibliográfiai sorozata bizonyos alapelvekben egységes is kell legyen, az eddigi tapasztalatok egyben azt is bizonyítják, hogy a készülő és elkészítendő bibliográfiákat nem lehet egyazon kaptafára húzni. Mindemellett azonban a Radnóti Miklós bibliográfia igen sok mindenben példaértékű lehet.

VARGA RÓZSA